

Также сосредотачивается внимание на составе и содержании посреднических договоров.

Ключевые слова: договор, существенные условия, посреднические договоры, объект посреднического договора и предмет посреднического договора.

Vasylieva V.A. **Terms Of Mediation Agreements**

This article is devoted to the essential terms of mediation agreement. The author notes that the agreement is objectively impossible without coordination of contract terms. The subject of the mediation agreement is the service associated with the commission of acts on behalf and in behalf of another person. The focus is made on the structure and contents of the mediation agreements.

Keywords: agreement, essential features, mediation agreement, the object of mediation agreement and the subject of mediation agreement.

Гудима Марія Мирославівна

Договірне врегулювання відносин тур-оператора та тур-агента

УДК

Актуальність теми. Важливість з'ясування юридичного зв'язку між організацією — турагентом і організацією — туроператором обумовлена тим, що виникнення в турагента зобов'язань перед споживачами туристських послуг (туристами) прямо залежить від того, чи діє турагент від свого імені (по моделі договору комісії) або від імені туроператора (по моделі договору доручення). Так, при укладенні договору доручення туроператор виступає як довіритель турагента, що доручає, здійснювати дії з реалізації туристського продукту турагенту. Права і обов'язки за даним договором, укладеним турагентом виникають у туроператора. Якщо ж в основі відносин між туроператором і турагентом лежить договір комісії, то зобов'язання перед третіми особами покладаються на турагента, оскільки в цьому випадку саме він від свого імені укладає договори з ними.

Аналіз останніх наукових досліджень. Не дивлячись на наявні глибокі дослідження туроператорської та турагентської діяльності ученими-економістами такими як А. Х. Абуков, В. І. Азар, В. М. Біржаков, В. В. Дворніченко, В. А. Квартальнов, В. І. Сенін, правовим проблемам взаємовідносин туроператора та турагента присвячено надостатньо уваги в науковій літературі, натомість в Російській Федерації даній проблемі присвячено значно більше уваги. Серед досліджень, які в тій чи іншій мірі торкаються даного питання необхідно зазначити роботи, що присвячені загальним питанням цивільно-правового регулювання туристської діяльності в Росії (Щенникової Л. В. , Е. Л. Пісаревського, Ю.А.Лененова, О. В. Ткаченко і ін.), договорам про надання туристських послуг (Г. І. Тархова, В. М. Лебедева, Н. В. Сірік, А. Н. Ошнокова, К. С. Свірідова, А. Е. Толстової, СЛ.Соловйова).

Метою даної роботи є з'ясування моделі за якою будуються відносини туроператора та турагента, адже це має неабияке значення для цивільно-правового регулювання туристських відносин та вирішення питання захисту прав споживачів-туристів, оскільки виникнення в турагента зобов'язань, в тому числі й зобов'язань щодо відшкодування шкоди, перед туристом прямо залежить від того, чи діє турагент від свого імені або від імені туроператора.

Основний матеріал. Договір, який укладається між турагентом і туроператором, є підставою реалізації послуг туроператора турагентом туристові. Обов'язкові вимоги до внутрішніх взаємин між туроператором і турагентом не визначені законом, але не можна говорити, що вони зовсім відсутні.

Закон України "Про туризм" не вказує на вид договору, за допомогою укладення якого туроператор і турагент оформляють правові відносини між собою. Лише в ч. 13 ст. 20 Закону України "Про туризм" зазначено, що права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено договором між ними, а також Законом України "Про туризм" [1]. Проте вважаємо, що відносини між туроператором і турагентом можуть регулюватись укладеним між ними як агентським договором, так і договором доручення чи договором комісії.

Тобто вітчизняному цивільному законодавству відомо декілька схем відносин між туроператором і турагентом.

Перша схема будується за зразком договору доручення між туроператором і турагентом. В цьому випадку турагент, реалізуючи послугу, діє від імені і за рахунок туроператора. Це означає, що суб'єктом (стороною) відносин з туристом стає безпосередньо туроператор, тобто особа від імені якої був укладений договір. При цій схемі між туроператором може бути укладений або агенський договір, передбачений Господарським кодексом України або договір доручення, закріплений Цивільним кодексом України.

За договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя (ст. 1000 ЦК України) [2].

Згідно зі ст. 297 ГК України за агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок [3].

Сферою застосування агентських договорів є винятково господарська (підприємницька) діяльність. На це, насамперед, вказує те, що агентською діяльністю, за визначенням, є підприємницька діяльність, що, в свою чергу, обумовлює наявність певного статусу у суб'єктів, які надають відповідні послуги. Крім того, за тим же визначенням клієнти агента мають статус суб'єктів господарювання та здійснюють господарську діяльність, в процесі і з приводу якої користуються послугами агента. Комерційний агент надає суб'єкту, якого він представляє, послуги в укладенні угод чи сприяє їх укладенню. В цьому разі в обов'язки агента можуть входити як безпосереднє укладення угоди в інтересах довірителя на умовах, що вказані в агентському договорі, так і пошук можливих партнерів в широкому розумінні (організація промо-акцій та ін.), що охоплюється категорією "сприяння".

Агентський договір є різновидом ширшого за предметом договору доручення. Предметом агентського договору є, як було зазначено, надання агентом послуг із укладення угод або сприяння в такому укладенні. Предметом договору доручення є вчинення повіреним відповідних "юридичних дій" (ст. 1000 ЦК України) - вчинення будь-яких дій, що регулюються і не суперечать відповідним правовим нормам. Тобто предмет договору доручення не вичерпується укладенням повіреним угод, а може включати, наприклад, представництво перед третіми особами (в тому числі представництво в судових та інших органах держави) або вчинення інших дій, не заборонених законодавством. Крім того, договір доручення, на відміну від агентського договору, не обов'язково укладається в сфері і з приводу здійснення господарської (підприємницької) діяльності, про що вже йшлося вище.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що якщо предметом договору є надання агентом послуг в укладенні угод у сфері господарської діяльності чи сприяння в їх укладенні, то на такий договір поширюються норми щодо комерційного представництва

ГК України, і, власне, договір вважається агентським. Якщо предмет договору, хоча б укладеного в сфері і з приводу здійснення господарської (підприємницької) діяльності, складає надання повіреним інших послуг, такий договір вважається договором доручення і регулюється нормами ЦК України (гл. 68). Проте в будь-якому разі незалежного від того чи укладений між турагентом та туроператором договір доручення чи агентський договір, турагент в цих випадках діє від імені туроператора.

Друга схема стосунків заснована на укладенні договору комісії між туроператором і турагентом - укладення турагентом договору із замовником від свого імені, але за рахунок туроператора. Це означає, що турагент стає особою, безпосередньо зобов'язаною перед туристом.

Щодо договору комісії, то згідно зі ст. 1011 Цивільного кодексу України, за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента [2]. Тобто при укладенні даного договору між туроператором і турагентом турагент на ринку туристських послуг буде діяти від свого імені. Договір комісії на сьогодні є ідеальною формою для оформлення посередницьких взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності. Необхідність укладання договорів комісії є очевидною, оскільки саме така форма правовідносин звільняє професійного торгового посередника (турагента) від необхідності інвестування власних грошових коштів у придбання товару, і водночас позбавляє власника майна (туроператора) багатьох проблем, пов'язаних із пошуками контрагентів, оформленням і виконанням укладених з ними угод тощо.

Вже за рамками законодавства ґрунтуючись на деяких доктринальних підходах багатьох авторів, що визначають туристський продукт свого роду "товаром" (проте ми не підтримуємо цю думку) можлива ще одна схема. Ця схема будується виключно на договорі купівлі-продажу. Туроператор за такою схемою виступає в ролі виробника товару і оптового продавця, турагент в даному випадку здійснює роздрібну торгівлю придбаним ним заздалегідь товаром. При цій схемі роботи турист стає максимально віддаленим в правових стосунках від туроператора і має відношення лише з турагентом.

На думку М. Б. Біржакова слід обмежити діяльність туроператорів оптовим продажем турипродукта і на цій основі він пропонує сформулювати наступне визначення туроператора: "Туроператор - юридична особа або підприємець без утворення юридичної особи, що здійснює на підставі ліцензії діяльність з формування та просування туристського продукту, оптовому продажу і виконання його відповідно до умов договору" [4, с. 98]. Вважаємо, що якщо туроператори займатимуться лише оптовою реалізацією туристських послуг турагентам, з одного боку це породжуватиме менше плутанини, оскільки будуть наявні чіткі кордони між туроператорською і турагентською діяльністю, виходячи з їх функцій. З іншого боку, для того, щоб така конструкція працювала, мають бути утворені досить крупні туристичні компанії - туроператори, які володіли б великим капіталом, засобами транспортування і розміщення, якщо враховувати їх функцію по виконанню договору. Виходячи з цього, величезна кількість туроператорів, що діють в нашій країні, не підпадатиме під поняття "туроператора". Враховуючи це, нам представляється недоцільним відносити визначення "туроператор" до критерію "оптового продажу" комплексу турпослуг.

В зв'язку з наявністю декількох схем побудови відносин між туроператором і турагентом в науковій літературі виділяються турагенти, які реалізують тур від імені і за дорученням туроператора; турагенти, які реалізують тур від свого імені, але з вказівкою приналежності туру до певного туроператора; а також турагенти, які реалізують тур від свого імені без згадки приналежності його до туроператора.

Як показує практика, в більшості випадків договірні стосунки між туроператорами і турагентами все ж будуються за моделлю агентського договору і, рідше, за моделлю договорів доручення та комісії.

При цьому слід зазначити, що виникнення в турагента зобов'язань перед споживачами туристських послуг (туристом) прямо залежить від того, чи діє турагент від свого імені (по моделі договору комісії) або від імені туроператора (по моделі договору доручення). Так, відповідно договору, вчиненого турагентом із споживачем туристських послуг від свого імені і за рахунок туроператора стає зобов'язаним турагент, хоч би туроператор і був названий в договорі або вступив із споживачем в безпосередні відносини щодо виконання зобов'язання. Що ж до договору, вчиненого турагентом із споживачем туристських послуг від імені та за рахунок туроператора, то права і обов'язки безпосередньо виникають у туроператора.

Я. Е. Парцій вважає [5, с. 25-27], що залежно від конкретних умов співпраці, об'єму повноважень, що надаються агенту, для оформлення стосунків оператора і агента можуть бути обрані (окрім приведених) і інші види договорів: договір комерційного представництва, договір надання послуг, договір простого товариства тощо.

Крім того, в деяких випадках відповідні стосунки можуть бути засновані на змішаному договорі, що включає елементи різних договірних моделей, — договорів доручення і надання послуг. При цьому послуги в даному випадку носять супутній посередницькій діяльності турагента характер.

При цьому слід не забувати про те, що договір не повинен суперечити закону, його імперативним нормам. Для уникнення суперечок в процесі виконання договорів, в цілях уточнення їх змісту необхідно вказувати у змісті вид договору із посиланням на відповідні норми ЦК України.

Проте, вживання договору комісії у відносинах між турагентами і туроператорами, як представляється, практично виключено, що обумовлене особливостями правової природи такого договору. Вказані договори передбачають, що турагент в цивільному обороті виступає від власного імені, а, отже, це означає виникнення у нього прав і обов'язків по укладених договорах, зокрема прав і обов'язків за договором надання туристських послуг. В той же час, предметом даного договору є послуга, яка невіддільна від джерела її надання — виконавця (туроператора і (або) третіх для контрагентів осіб). Тобто, проблемна даної конструкції полягає в тому, що турагент в стосунках з туристом ніби "заміщає" собою туроператора, що фактично нівелює його агентський статус, і він перетворюється на квазітуроператора, проте, з обмеженим набором повноважень, а також і засобів впливу на безпосередніх виконавців послуг.

Висновки. Отже, враховуючи все вищезазначене, вважаємо, що найбільш вдалою моделлю для договірного врегулювання взаємовідносин туроператора та турагента є договір доручення чи агентський договір.

1. Закон України "Про туризм" від 15 вересня 1995 года // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №31. – С. 705-712.
2. Цивільний кодекс України. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003, NN 40-44. – С. 356.
3. Господарський кодекс України. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18. – Ст.144; №19-20. – Ст.144; №21-22. – С. 144.
4. Биржаков М. Б. Введение в туризм. – СПб.: Издательский дом торговый дом "Герда", 2000. – 192 с.
5. Парций Я. Е. Постатейный научно-практический комментарий к Федеральному закону "Об основах туристской деятельности в РФ". – М.: Фонд "Правовая культура", 1998.

Гудима Марія Мирославівна **Договірне врегулювання відносин туроператора та турагента**

У статті розглянуто проблеми договірної регулювання взаємовідносин турагента і туроператора.

Ключові слова: турагент, туроператор, договір поруки, договір комісії, агентський договір.

Гудыма Мария Мирославовна **Договорное регулирование отношений туроператора и турагента**

В статье рассмотрены проблемы договорного регулирования взаимоотношений турагента и туроператора.

Ключевые слова: турагент, туроператор, договор поручения, договор комиссии, агентский договор.

Hudyma M.M. **The Contractual Regulation of Relations of Travel Operator and Travel Agents**

The problems of the contractual adjusting of mutual relations of travel agent and travel operator are highlighted in the article. The most influenced model of agency agreement of cooperation between travel operator and travel agent is commission agreement or agent agreement.

Keywords: tourist agent, tourist operator, contract of agency, commission agreement, agent agreement.

Гудима Мирослава Мирославівна

Аналіз ознак туристичної послуги

УДК

Актуальність теми. Туристична послуга, разом з іншими послугами володіє рядом характеристик (ознак), властивих послугам загалом. Ці властивості потребують надання розширеного їх переліку та глибокого дослідження, що дасть можливість більш детально осягнути сутність та зміст туристичної послуги і враховувати цю її специфіку під час здійснення практичної діяльності в сфері туризму.

Метою статті є розгляд специфіки ознак послуг, в застосуванні їх до такого різновиду послуг, як туристичні.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі питання щодо дослідження ознак послуг загалом та туристичних послуг зокрема, досліджувались в роботах Н. А. Барінова, М. Б. Біржакова, І. В. Зоріна, В. А. Квартальнова, А. Ю. Кабалкіна, М. В. Кратенко, М. В. Кротова, О. О. Любіцевої, Я. Е. Парція, С. К. Свірідова, В. Н. Стаханова, Д. В. Стаханова, А. Е. Толстової, О. В. Ткаченко, Ю. А. Ченова, Е. Г. Шаблової, Г. А. Яковлева.

Основний матеріал. Враховуючи правову природу туристичної послуги, можна виділити її наступні властивості.

Невідчутність туристичної послуги. На відміну від інших об'єктів цивільного права, зокрема, речей, послуга не має матеріального результату. Послуга виявляється в її ефекті, який сприймається часто на рівні почуттів [12, с. 15-17]. Дана характеристика застосовна і до туристичних послуг. Тут існує два моменти: по-перше, дана властивість характерна нематеріальним послугам, тобто діяльність послугонадавача не втілюється в матеріалізованому результаті, а туристична послуга відноситься до даного виду послуг. Проте туристичні послуги, з врахуванням їх комплексності, можуть носити і децю матеріалізований характер теж - так, наприклад, надання транспортних засобів, розміщення в готелі і т.д.

"Теза про відсутність результату, віддільного від послуги не означає, проте, що надання послуги взагалі не може вести до якого-небудь результату, віддільного від